

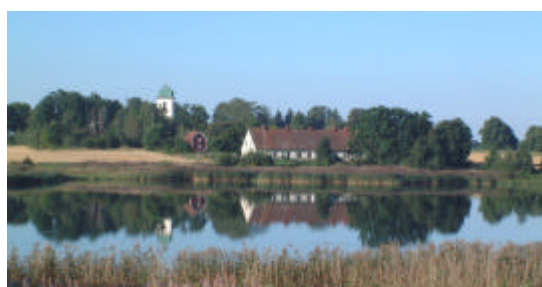

RIKSINTRESSE: KE 38

Ljung

Ljungs socken
Linköpings kommun

Kulturmiljöenheten 2002

***Värdetext för riksintresse KE 38 – Ljung
enligt Riksantikvarieämbetets beslut 1997-08-18:***

Motivering: Slottslandskap med en axialt uppbyggd och välbevarad slottsanläggning från 1700-talets slut.

Uttryck för riksintresset: Slottsanläggningen, uppförd 1774 och ritad av Jean Eric Rhen, flankeras av tre radiellt anlagda alléer. Arbetarbostäder (en statarlänga) och ekonomibyggnader samt fd park. Ljungs kyrka från 1798 utgör del av den feodala miljön.

Foton: Länsstyrelsen, 2002, om inte annat anges.

Bilder på framsidan: Ljung slott, Ljungs kyrka och vy över Motala ström mot Ljung.

Förord

När ett område klassas som riksintresse innebär det att kulturmiljön i området har ett värde av betydelse för såväl länet, som hela landet. I Sverige finns ca 1700 riksintressanta kulturmiljöområden. Ett 90-tal av dessa ligger i Östergötland. Riksintressena ska representera hela landets historia, från stenålder till nutid. De ska åskådliggöra hur vi genom århundraden utnyttjat naturens resurser, olika tiders näringsliv och sociala villkor, byggnadsskick samt estetiska ideal.

Riksintressebegreppet lagreglerades genom införandet av naturresurslagen (NRL) år 1987. Idag skyddas riksintressena av Miljöbalken. I 1 kap 1§ fastslås att lagen ska tillämpas så att värdefulla natur- och kulturmiljöer skyddas och vårdas. Vidare i 3 kap 6 § att områden som är av riksintresse för naturvården, kulturmiljövården eller friluftslivet skall skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada natur- eller kulturmiljön. Länsstyrelsen har ansvar att föra ut ”statens anspråk” för kulturmiljövården och kommunerna ska redovisa dessa områden i sin översikts-plan, samt ange hur riksintresset ska tillgodoses i samhällsplaneringen. Alla har ett ansvar för kulturmiljön. I Kulturminneslagen 1 kap 1§ står ”Det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda vår kulturmiljö. Ansvaret för detta delas av alla...”. Riksintressen finns för flera sektorer, bl a naturvård och friluftsliv.

Syftet med denna rapport har varit att klargöra vad som konstituerar riksintresset, klarlägga riksintressets gränser samt uppmärksamma förändringar vilka kan medföra skada för kulturmiljön i riksintresset. Rapporten vänder sig till såväl länets kommuner, som hembygdsintresserade eller ”kulturturister”.

Projektet har en referensgrupp, där flera av Länsstyrelsens sektorer är representerade. Arbetet med rapporten har utförts av Annika Hallinder på Länsstyrelsens kulturmiljöenhet. I den slutgiltiga sammanställningen har Annika Toll deltagit.

Bengt Häger
Länsantikvarie

Innehåll

Riksintresse KE 38 Ljung	4
Kulturlandskapet	5
Ljungs by och säteri	7
Ljungs säteri	7
Byggnadsminnet Ljungs slott	10
Kyrkan	11
Kyrkplatsen	12
Industrimiljö	13
Kulturhistoriskt värdefulla broar	14
Riksintressets gränser	15
Hur bevaras den riksintressanta kulturmiljön?	16
Lagar som säkerställer riksintresset	16
Vårdplaner	18
Litteratur och andra källor	19

Bilagor:

1. Utdrag ur Riksantikvarieämbetets fornlämningsinventering, Ljungs sn
2. Utdrag ur kyrkbyinventeringen, Ljungs kyrkby

Riksintresse KE 38 Ljung

Genom sammanslagning av ett stort antal byar och gårdar skapades säteriet Ljung strax före mitten av 1600-talet. Platsen för det nya säteriet blev intill Ljungs kyrka, där kyrkbyn förut låg.

Nuvarande Ljungs säteri, med byggnader, uppfördes i sin helhet under åren 1774 – 1792. Då omvandlades också det kringliggande landskapet till en feodal landskapstyp, präglad av symmetri och axialitet. Den stora slottsanläggningen är fortfarande nästan helt bevarad och står omgiven av lummig grönska, som ett dominerande inslag i det öppna landskapet.

Kyrkan och kyrkplatsen har en utpräglad ålderdomlig karaktär. Intill kyrkan ligger sockenstugan, skolan och lärarbostaden.

Den östra delen av området fick tidigt industriprägel. Här låg först en såg och sedan förlades godsets tegelbruk hit.

Riksintresseområdet omfattar i stort sett godsets omfattning på 1800-talet. Området avgränsas av Motala ström, Göta kanal samt gränsen mot Slätas åkermark.

Vy över riksintresset, mot NNO. Foto Jan Norrman, Riksantikvarieämbetet. 1991.

Kulturlandskapet

Landskapet omkring Ljung är en utpräglad agrar slättbygdsmiljö med vidsträckta åkermarker, som omges av Motala ström och Göta kanal. Slottsanläggningen, som ligger på krönet av strandslutningen ner mot Motala ström, präglas av symmetri och axialitet. Tre linjeraka alléer leder radiellt fram till slottsgården, där de sammanstrålar i en halvrund förgård. Två av alléerna går till landsvägen Linköping-Motala, medan den tredje har kyrkan som fondperspektiv.

Området runt kyrkan och säteriet har genomgått mycket få förändringar genom åren. Fram till 1770-talet låg bebyggelsen koncentrerad till kyrkans närhet. I och med byggandet av slottsanläggningen bildades två bebyggelsegrupper, en vid slottet och en vid kyrkan. Dessutom fanns sedan gammalt en industrimiljö vid sågen en bit öster om kyrkan. Vid mitten av 1700-talet utvidgades den i samband med anläggandet av tegelbruket på platsen.

Ljung har länge haft en utpräglad agrar karaktär. På 1696 års karta ligger åkertegarna mellan kyrkan och Motala ström samt söder om kyrkan, resterande mark utgörs av ängar, beteshagar samt granskog. Åkermarken utökades med tiden och på 1800-talets slut bestod så gott som all mark runt säteriet av åker. Nämnas kan, att den första täckdikningen i Linköpingsbygden utfördes omkring 1850 på Ljungs marker. Verksamheten underlättades av en god tillgång på tegelrör eftersom man hade eget tegelbruk.

Än i dag dominerar åkermarken med undantag av att tall har planterats på tegelbrukets område sydost om kyrkan och att viss förbuskning har skett sydöst om badplatsen vid Motala ström. Godsets gårdsplan inhägnades ursprungligen med höga staket och murar och på strandslutningen norr om slottet anlades en engelsk park och väster om gården en fruktträdgård.

Landsvägen gick på 1600-talet från Nybble förbi kyrkan och mot sydost. I samband med att slottet byggdes och de alléplanterade vägarna projeterades mot slottsanläggningen och kyrkan, så fick Ljung två nya förbindelseleder till vägen från Linköping till Motala. En tid efter anläggandet av Göta kanal längs säteriets södra gräns, försågs dessa två vägar med broar (år 1880 och 1890) över kanalen. Bron över Motala ström hade uppförts redan 1812-1813.

I samband med kraftverksbygget på 1930-talet och uppdämning mellan Boren och Malfors kom dammar att bildas vid Ljungs slott och norr om kyrkan. Norr om tegelbruket fick man förstärka dammbyggnaden med sten. Dammarna har med åren alltmer fått karaktären av små insjöar och öster om bron ligger dessutom en allmän badplats. I samband med uppdämningen hamnade säteriets åkermark väster om slottet samt söder om Lilla Norrby, det sk Norrbygården, under vatten.

Ett par områden inom säteriets egendom nyttjades tidigt till täkt. En sandtäkt fanns strax intill kyrkan och lertäkter fanns både norr och söder om kyrkan samt öster och sydost om tegelbruket. De gamla lertagen har numera förvandlats till tallplantering samt betesmark. De vattenfyllda schaktgroparna har delvis nyttjats till fiskodling.

*Vy mot sydost. I förgrunden ligger slottsanläggningen. Foto Jan Norrman, Riksantikvarie-
ämbetet. 1991.*

Ljungs by och säteri

Ljung omnämnes första gången år 1356 och då som Håkan i Lönghes hemvist. Namnets stavning varierar och 1386 förekommer namnet Liungh. Byn ägdes 1582 av Harald Jönsson och bestod endast av ett skattehemman. År 1642 kom Ljung i överste Hugo Hamiltons ägo. Byn omfattade då ett skatte-, ett halvt krono- och ett halvt kyrkohemman. Hamilton förvärvade efter hand ett flertal hemman och godset kom därför att i Ljungs och Vreta socknar omfatta 42,5 mantal. Han erhöll även frälserättigheter för Ljung 1646.

Byn Ljung avhystes och det nya säteriet uppfördes på byns plats nordväst om Ljungs kyrka. Den första huvudbyggnaden förstördes vid en brand 1646, men uppfördes på nytt på samma plats. En lantmäterikarta från 1696 visar att, såväl gård som ladugård var kringbyggda. Egendomen kallades 1683 sätesgård af 2½ allodialhemman, men innehades 1686 och 1700 som skattesäteri. Under säteriet lydde ett flertal frälsehemman samt dagsverkstorp. Vid reduktionen minskades säteriet endast något.

Ljungs säteri

År 1730 såldes egendomen till Hans von Fersen och denne initierade att Ljung skulle bli fideikommiss för sonen Axel. Fideikommisset stiftades 1747.

Axel von Fersen d.ä. avgick ur riksrådet 1773 och började planera för en ny herrgård på egendomen i Ljung. Han anlät arkitekten Jean Eric Rehn och som ny byggnadsplats valde man stranden av Motala ström ett stycke nordväst om kyrkan. Huvudbyggnaden placerades på krönet av strandsluttningen. Den gamla mangårdsbyggnaden flyttades till Medevi brunn, där den sattes upp vid Torget. Enligt tradition finns en av längorna i godsets gamla kringbyggda ladugård kvar idag i det sk "Fårhuset", norr om kyrkan. Den putsade tegellängan i ett plan med vindsvåning var så sent som på 1950-talet inredd i sju lägenheter.

Ljungs nya corp de logie utgjordes av en tre våningar hög byggnad med rusticerad bottenvåning och valmat mansardtak. Den ljusa fasaden uppbyggdes symmetriskt med frontonkrönta risaliter. De mittplacerade entréerna accentuerades av portomfattningar i sten samt av konsolburna balkonger. Byggnaden försågs med höga korspostfönster med tätt spröjsverk. Interiören var franskinspirerad med monumental i paradvåning, matsal, trapphall och förstuga. Matsalen vette mot trädgården och paradvåningens rumsfil, med bl a salongen, mot gården. Samtliga våningsplan delades av långsgående mittkorridorer. Bygget tog tid. Grunden lades 1774 och mangården stod klar 1790.

Under åren 1994-2002 har huvudbyggnaden försetts med nytt falsat plåttak och ett par fasader har restaurerats (arbetet fortsätter under 2003).

Ljungs slott.

Corp de logiet flankerades på sydsidan av två låga putsade flyglar i sten med rusticerade portaler och hörnkedjor. De har höga svagt välvda korspostfönster med ett tätt spröjsverk. Liksom huvudbyggnaden försågs flygelbyggnaderna med mansardtak. Den östra flygeln inrymde ursprungligen bagarstuga, mjölkammare, tjänstefolkets matsal och sovrum. Den byggdes senare till i vinkel mot baksidan. På 1940-talet inreddes byggnaden till bostad åt godsägaren. Den västra flygeln var ursprungligen trädgårdsmästarens bostad. Den moderniserades 1952 och är nu bostad.

Öster om huvudbyggnaden placerades en låg statlänga, den sk ”Katekesen”. Byggnaden uppfördes i tegel och putsades vit. Mittemot statbyggnaden inramades stallgården mot söder av en vitputsad arbetarbostad med mittparti i två våningar och lägre sidopartier. Taket valmades.

Östra flygeln.

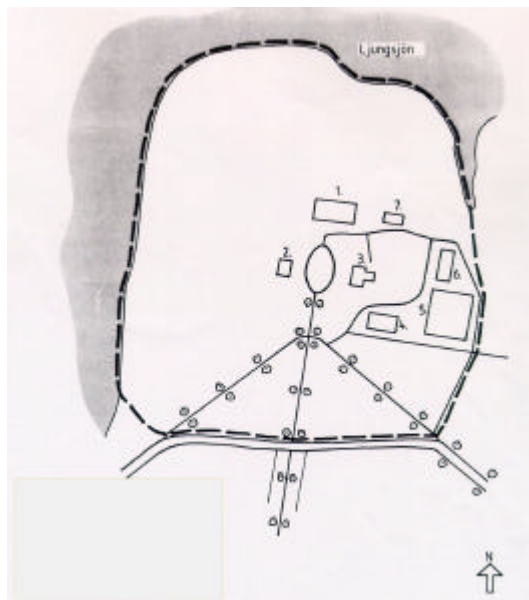
Godsets ekonomibyggnader lades öster om gården och grupperades kring två gårdar. Den ena gården med arbetarbostäder, vagnbod och stall och en längre bort liggande stor ladugårdsfyrcant. Stallet och vagnslidret avvek från den övriga ekonomibebyggelsen genom att tegelfasaderna vitputsades medan den kringbyggda och timrade ladugården rödfärgades och stod klar 1792. Till bebyggelsen hörde även ett vitputsad högt torn för gårdens hydrofor. Att godsets lantbruk var av betydande omfattning visar att egendomen år 1867 omfattade 12.000 tunnland och att här fanns ett stall för 48 hästar, en ladugård för 244 kreatur, ett fårhus för ca 600 får, växthus, mejeri och andra ekonomibyggnader.

Ljungs säteri såldes på offentlig auktion 1867. Samtidigt upphävdes fideikomissprivilegiet. Året därpå förvärvade kammarherre Claes von Mecklenburg egendomen och den var i släktens ägo fram till 1906. Egendomen bytte sedan under under 1900-talet ägare flera gånger. Under andra världskriget rekvirerades slottet för militärt bruk och huvudbyggnaden har sedan dess stått obebodd.

Frågan om byggnadsminnesförklaring av Ljungs slott väcktes 1979. Tio år senare trädde byggnadsminnesförklaringen i kraft.

Byggnadsminnet Ljungs slott

Ljungs slott förklarades som byggnadsminne 1989.

I byggnadsminnet ingår;

- 1 Huvudbyggnad (slottet)
- 2-3 Bostadsflyglar
- 4 Arbetarbostad
- 5 Vagnslider
- 6 Stall
- 7 Statbyggnad

Skyddsföreskrifter:

De till beslutet hörande byggnaderna får inte rivas eller till sitt yttre ombyggas eller på annat sätt förändras. I huvudbyggnaden får den befintliga rumsindelningen inte förändras och ingrepp inte göras i den fasta inredningen. Det på kartan med streckad begränsningslinje markerade området får inte väsentligen förändras. Eventuell nybebyggelse inom området skall ske i samråd med länsstyrelsen.

Underhåll av de till beslutet hörande byggnaderna skall ske i samråd med länsstyrelsen.

Ett åtgärdsprogram för utvändigt renovering av corp de logiet vid Ljungs säteri utarbetades 1990 av Ahrén Jacobsson arkitekter AB.

Kyrkan

Ljungs socken omtalas redan 1386. Den gamla kyrkan stod på kronogrund, omgiven av Ljungs frälsäteris ägor. Ljungs kyrka drabbades av flera bränder. Den 13 oktober 1646 brann kyrkan ned och slog åskan ned ett par gånger och skadade byggnaden. Kyrkan byggdes till vid mitten av 1700-talet, men utrymmet var ändå otillräckligt och man började diskutera en nybyggnad. På Axel von Fersen d.ä. initiativ förrättades syn. Axel von Fersen åtog sig att anskaffa ritningar och församlingen enades om arkitekt Olof Tempelmans förslag. Den nya kyrkan uppfördes delvis på den gamla kyrkans grund. Den placerades dock inte, som brukligt var, i öst-västlig riktning, utan anpassades till allén för att symmetriskt infogas med den övriga bebyggelsen i Ljung. År 1798 stod byggnaden färdig.

Den nya kyrkan var försedd med tunnvalv och höga fönster, som gav en rymlig och ljus interiör. Koravslutningen var rak med en mindre bakomliggande sakristia åt sydost. Tornet fick en låg huv. Även den nya kyrkan drabbades av brand. 1806 slog åskan ned och skadades en del av byggnaden, som dock restaurerades och stod klar 1808. Bland kyrkans inventarier kan nämnas altartavlan av Pehr Hörberg från 1803. Under koret finns släkten von Fersens grav, vilken restaurerades 1937. Kyrkan restaurerades 1897, 1937 samt 1969.

Ljungs kyrka.

Kyrkplatsen

Ursprungligen låg Ljungs prästgård strax intill kyrkan. När kyrkbebyggelsen skulle nyuppföras efter branden år 1646, flyttades kyrkoherdebostället till Rågård. Ägaren till Ljung hade erhållit marken till det nya prästbordet genom byte. Komministerbostället låg tidigare i bl a Råby, men finns numera vid Flistads kyrka. Intill kyrkan låg även en fattigstuga samt ett sockenmagasin.

Strax söder om kyrkan uppfördes sockenstugan 1820. Sockenstämman beslöt 1843 bygga på huset med en våning för att inrymma skola och lärarbostad.

Huset försågs med gulmålad panel på förvandring och brutet tak.

Skolbyggnaden blev med tiden otillräcklig och 1913 stod den nya skolan, den sk kyrkskolan, klar. Den uppfördes i sten med gråputsad fasad och brutet sadeltak. Skolbebyggelsen kompletterades 1928 med en lärarbostad, i form av en mindre reveterad träbyggnad. I samband med att byggnaden blev församlingshem, byggdes den ut i vinkel. Även skolbyggnaden är tillbyggd med en rödfärgad vinkelbyggnad i trä.

Till kyrkbebyggelsen hör även det sk ”Fårhuset” samt ett torp i form av en rödfärgad enkelstuga från 1800-talets förra hälft. Till den yngre bebyggelsen kan räknas en brandstation samt ett förfallet fd metallgjuteri.

Vy mot Ljung. I förgrunden Motala ström.

Industrimiljö

Till godset har hört såväl såg, kvarnar, järnbruk, kalkstens- och marmorbrott samt tegelbruk. Den än i dag mest omtalade industrin är dock sockerfabriken söder om Göta kanal, som ett tyskt konsortium drev 1873-1874. Bolaget arrenderade säteriets jordbruksmark och uppförde en industribyggnad i tidstypisk tegelarkitektur. Man tvingades dock överge den nybyggda fabriksbyggnaden redan efter ett par år, då man misslyckades med odling av sockerbeter. Byggnaden står numera kvar som en monumental ruin. Sockerfabriken ingår i riksintresse Göta kanal KE 9, som angränsar till Ljungs riksintresse.

Liksom de flesta gods hade även Ljungs säteri ett eget tegelbruk. Ljungs tegelbruk anlades vid mitten av 1700-talet och låg intill husbehovssågen en bit öster om kyrkan och vid Motala ström. Bruket levererade en stor mängd tegel till Norrköping och Linköping. En liten industribana ledde till Skarpåsens lastageplats nära bruket, varifrån stenen fraktades på kanalbåtar. 1910 bildades AB Ljungs Tegelbruk och drift och anläggning utvidgades. Arbetsstyrkan uppgick då till 50 personer. Bruket lades ned 1967. I dag återstår endast delar av industribebyggelsen och en torklada i två våningar med rödfärgad panel och längsgående ventilator samt matsalen, det fd lokomobilhuset, i form av en putsad gul byggnad.

I den norra delen av industriområdet ligger en arbetarbostad, en disponentvilla samt en smedja. Arbetarbostaden uppfördes i tegel i två våningar omkring 1839 och har putsade väggar och tegeltak. Huset innehöll ursprungligen nio lägenheter. Huset renoverades 1909 och 1992. Disponentbostaden timrades ursprungligen under 1700-talet, tillbyggdes 1839 och moderniserades 1930. Det är en träbyggnad i en våning försedd med rödfärgad locklistpanel med förvandringspanel i gavelröstena. Byggnaden har verandor åt öster och väster. Sydväst om bruket uppkom på 1930-talet ett litet villaområde bestående av fem bostadshus av varierande ålder. Det äldsta är från 1934.

Kulturhistoriskt värdefulla broar

Bron över Motala ström mot Ljung uppfördes av Kungl Vattenfallstyrelsen år 1934-35 som en konsolbalkbro i tre spann. Bron har i en broinventering från år 1979 tilldelats klassificering 1B, vilket innebär att bron är en god representant för sin tids brobyggnad. Den är dessutom en av de längre i typgruppen. (Moderatho, 1979)

Bron över Motala ström i riksintressets norra del.

För att komma till Ljung söderifrån måste man passera över Göta kanal. Här finns två rullbroar över kanalen, Ljungs östra byggd år 1880, och Ljungs västra byggd år 1890. Dessa båda broar ligger utanför Ljungs riksintresse och ingår istället i riksintresset för Göta kanal, KE 9, men då de är av stort kulturhistoriskt värde för helhetsmiljön omnämns de även här. Ljungs östra har tilldelats klassificering 1A, d v s bron är en framträdande representant för en viss tids brobyggnadskonst. Ljungs västra har klassificering 1B.

Socketbruket. I förgrunden bron vid Ljungs östra över Göta kanal.

Riksintressets gränser

Föreliggande arbete har inneburit en revidering av riksintressets gränser. En utvidgning av området har skett i väster, för att där följa ägo gränsen mot Släta och i öster, för att resterna av godsets tegelbruk ska ingå i riksintresset.

På så vis utgör riksintresset i stort sett godsets omfattning så som det var på 1800-talet. Området avgränsas av Motala ström, Göta kanal samt gränsen mot Slätas åkermark. År 1910 avstyckades egendomens östra del i samband med tegelbrukets bolagisering. Tegelbruket hör dock sedan gammalt till Ljungs säteri och bör därför ingå i riksintresseområdet. I söder angränsar Ljungs riksintresse mot riksintresse KE 9, Göta kanal.

Ny gräns, efter revidering, är markerad med heldragen linje, äldre gräns är streckad. I söder gränsar riksintresset mot Göta kanal riksintresse KE 9. ? Lantmäteriet, 2000. Ur GSD-Geografiska Sverigedata, Dnr: L2000/2620 E.

Hur bevaras den riksintressanta kulturmiljön?

Ljungs slott omges av vidsträckta åkrar. Tre linjeraka alleér leder över slätten mot slottsanläggningen vid Motala ströms strand. Slottet ligger inbäddad i lummig grönska i det annars öppna landskapet. Sammanhangen med kyrkan och kyrkbyn, godsets arbetarbostäder och tegelbruket är tydliga. Det är av stor vikt att riksintresset behåller sin karaktär av slottsegendom med ålderdomlig bebyggelsebild och öppet landskap.

Säteriets öppna ytor är mycket känsliga för förändringar. Den fria sikten mot Ljung ska värnas och skyddas mot exploateringar som t ex dominerande nybyggnadsprojekt eller skogsplanteringar. I detta öppna landskap skulle också vindkraftverk eller telemaster bli ett alltför dominerande inslag. Likaså kan en förändrad brukning av de öppna ytorna, som t ex en golfbana eller ny vägsträckning, helt förändra upplevelsen av landskapet. Det öppna landskapet bevaras genom fortsatt brukning av åkermarker och betesmarker. Det är också önskvärt att tegelbrukets täkter hålls öppna och inte förbuskas helt.

Bebyggelsen i hela riksintresset är känsligt för förändringar och bör föregås av kontakt med Östergötlands länsmuseum eller Länsstyrelsen. Ljungs herrgårdsmiljö är byggnadsminne enligt kulturminneslagen och skyddas av särskilda föreskrifter (se ovan sid. 10). I syfte att bevara den värdefulla bebyggelsen har Länsstyrelsen lämnat byggnadsvårdsbidrag till restaureringar av huvudbyggnadens fasader och tak.

Lagar som säkerställer riksintresset

I **Miljöbalken** 1 kap 1 § fastslås att lagen ska tillämpas så att värdefulla natur- och kulturmiljöer skyddas och vårdas. Vidare i 3 kap 6 § att områden som är av riksintresse för naturvården, kulturmiljövården eller friluftslivet skall skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada natur- eller kulturmiljön. Miljöbalken rymmer också ett skydd för s k biotoper – alleér, odlingsrösen, stenmurar, åkerholmar, källor och våtmarker i jordbruksmark samt pilevallar. Arbetsföretag som kan skada skyddsvärda biotoper får inte utföras.

Kulturminneslagen (kap 1) slår fast att ”Det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda vår kulturmiljö. Ansvaret för detta delas av alla. Såväl enskilda som myndigheter skall visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön. Den som planerar eller utför ett arbete skall se till att skador på kulturmiljön såvitt möjligt undviks eller begränsas.”

Kulturminneslagen (kap 2) skyddar alla fornlämningar och det är förbjudet att ”utan tillstånd rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller genom bebyggelse, plantering eller på annat sätt skada en fast fornlämning”. Detta innebär att vid alla markgrepp, som ligger nära en fast fornlämning, kräver Länsstyrelsens tillstånd. Länsstyrelsen beslutar om en arkeologisk utredning eller förundersökning är nödvändig för att fastställa om fornlämning kommer att beröras eller ej. Om en tidigare okänd fornlämning påträffas under arbete, ska arbetet omedelbart avbrytas och Länsstyrelsen kontaktas. På Östergötlands länsmuseum i Linköping och Länsstyrelsen i Linköping kan man få hjälp med utdrag ur fornminnesregistret och kopior på ekonomiska kartan, där registrets fornlämningar markerats. Observera att den tryckta ekonomiska kartan inte är fullständig vad gäller antalet fornlämningar.

Ljungs slott är **byggnadsminne**. Enligt kulturminneslagen kan en byggnad som är ”synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde eller som ingår i ett kulturhistoriskt synnerligen märkligt bebyggelseområde” förklaras som byggnadsminne. Byggnadsminne kan även gälla parker, trädgårdar och andra anläggningar av kulturhistoriskt. I byggnadsminnet Ljungs slott ingår 8 byggnader samt parkområde. Byggnader och skyddsföreskrifter redovisas ovan, sid 10.

Alla **kyrkobyggnader** (tillkomna före 1940, samt några till) och kyrkotomter omfattas av kulturminneslagen. Kyrkobyggnader får inte förändras utan tillstånd från Länsstyrelsen. Detta gäller också klockstaplar. Kyrkogårdar och begravningsplatser skall vårdas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas eller förvanskas.

Vad gäller nybebyggelse eller ombyggnad av befintlig bebyggelse anger **Plan- och bygglagen** (kap 3) att nya byggnader ”ska placeras och utformas på ett sätt som är lämpligt **med hänsyn** till stads- eller kulturlandskapsbilden och till natur- eller kulturvärdena på platsen. Byggnader ska ha en yttre form och färg som är lämplig för byggnaderna som sådana och ge en god helhetsverkan”. Vidare sägs att ”tillbyggnader, ombyggnader och andra ändringar av en byggnad skall utföras **varsamt** så att byggnadens särdrag och dess byggnadstekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas till vara”.

Enligt plan- och bygglagen (kap 1 och 4) ska varje kommun ha en aktuell **översiktsplan**. I översiktsplanen ska anges hur kommunen avser att tillgodose

riksintressena. Särskilda **områdesbestämmelser** kan användas för att skydda kulturmiljön inom riksintresset. I ett värdefullt kulturlandskap kan man genom områdesbestämmelser t ex kräva bygglov för jordbrukets ekonomibyggnader.

För rådgivning i byggnadsärenden kan man, förutom till Linköpings kommuns bygglovkontor, vända sig till Östergötlands länsmuseum i Linköping.

Vårdplaner

Det finns inga vårdplaner inom riksintresseområdet.

Litteratur och andra källor

- Almquist, JA. Frälsegodsens i Sverige under storhetstiden. Tredje delen. Beskrifning öfver Säteriet Ljung med underlydande i Östergötlands län. Stockholm 1868.
- Broocman, CF. Beskrivning över de i Östergötland befintliga städer, slott, sockenkyrkor, socknar, säterier, överofficersboställen, järnbruk och prästgårdar mm. (1760) Linköping 1993.
- Cnattingius, B. Ljungs kyrka. Linköping 1977.
- Elfgaard, I./
Danielsson, C. Från Ljung till Ljungsbro. Ljungsbro 1989.
- Månsson, E. Gods och gårdar i Östergötland, del I. Västervik 1995.
- lsson, L-E. Tegelbruk i Sverige. Stockholm 1987.
- Ridderstad, A. Östergötland II:1 (Östergötlands beskrivning). Stockholm 1917.
- Riksantikvarie-
ämbetet Tegelbruk i Östergötlands län. Stockholm. 1984-86.
- Selling, G. Ljung. Slott och herresäten i Sverige. Östergötland 1. Malmö 1971.
- Sveriges bebyggelse. Östergötland. Del III. Stockholm 1947.
- Tham, W. Beskrivning över Linköpings län (1854-55). Falköping 1994.
- Vreta klosters
hembygdsförening. Allt har förändrats. Vadstena 1995.

Lantmäterikontoret i Linköping

Liung Sätergård concept Afmät 1696 i Liung Sochn och Gullbergs Härad.

Handlingar angående Ekonomisk arealafmätning å Ljungs Säteri uti Ljungs Socken af Gullbergs Härad och Linköpings Län upprättad år 1881 af G.W. Götherström.

Karta öfver ägorna till 2½ mantal frälse säteri Ljung nr 1, Glödängen, en utjord, samt ½ mtl frälse Nybble uti Ljungs sn Gullbergs härad och Östergötlands län. Kopietrad för laga skifte år 1910 af Fr. Jonsson Distriktslantmätare.

**Fornlämningar i området. Uppgifter i fornminnesregistret.
Ljungs sn. Ekonomiska kartan 08575**

- 47. Herrgård med flyglar, Ljungs säteri.
- 53. Alnsten, grå kalksten, märkt 23.
- 54. Alnsten, grå kalksten, märkt 24.
- 55. Alnsten, grå kalksten, märkt 25.
- 56. Alnsten, grå kalksten, märkt 21.
- 87. Alnsten, grå kalksten, märkt 27.
- 88. Alnsten, grå kalksten, märkt 26.

Kulturhistorisk bedömning av byggnaderna inom Ljungs kyrkby. Enlig Östergötlands läns museums kyrkbyinventering.

Ljung 1:6	bostadshus II,III	1B
Ljung 1:8, 1:12, 1:13	bostadshus I	1B
	bostadshus IV, skola	M

Klassificeringssystem:

1A Byggnad som är en framträdande representant för viss tids byggnadsskick och som har välbevarad exteriör. I vissa fall kan detta även innefatta en genuin interiör. Den arkitektoniska utformningen eller lokal- och personhistoriska aspekter kan vara av betydelse.

Miljösammanhanget kan i förekommande fall endast förstärka objektets kulturhistoriska värde.

Byggnaden är av sådan karaktär att en utredning om byggnadsminnesförklaring enligt lagen den 1 januari 1989 om kulturminnen kan komma att aktualiseras.

Underhållsarbeten och andra åtgärder bör ske i samråd med antikvarisk myndighet.

1B Byggnad som väl representerar viss tids byggnadsskick och har väl bevarad exteriör. Miljöaspekten ges vid urvalet viss betydelse. Åtgärder som medför förändring av byggnaden bör ske i samråd med antikvarisk myndighet.

M Utöver utvärderingen av enskilda byggnader har även vissa områden och enstaka objekt markerats som intressanta ur miljösynpunkt, varvid beteckningen miljömässigt värde använts. För enstaka byggnader gäller att det framför allt är byggnadsvolym, placering och material som är av betydelse.

2 Byggnad som vid inventeringstillfället inte bedömts vara av sådant kulturhistoriskt värde att en placering i klass 1 kan motiveras. Avgörande faktorer kan bl a vara genomgripande ombyggnader.

För byggnader uppförda efter 1950 har ingen kulturhistorisk bedömning gjorts.